

/1886. — ³² SVL, 9/1888 i 17-18/1889. — ³³ ZZUKS, knj. 56, Beograd, 1903. — ³⁴ SVL, 32/1898. — ³⁵ SVL, 2/1900. — ZZUKS, knj. 56, Beograd, 1903. — ³⁶ SVL, 43-44/1886 i 19/1901. — ³⁷ Sbornik zakonskih izmena i dopuna, propisa, rešenja i objašnjenja izdanih iz svijju odeljenja Vojnog ministarstva u 1875. god., Beograd, 1878. — ³⁸ SVL, 25/1896. — ³⁹ SVL, 15 i 18/1909. — ⁴⁰ SVL, 8/1899, 17/1904, 2/1905, 27/1909, 3/1911 i 5/1914. — ⁴¹ SVL, 46/1897. — ZZUNOV, Beograd, 1881. — ⁴² SVL, 7/1914. — ⁴³ SVL, 15 i 17/1913 i 6/1914. — Raspored oficira i vojnih činovnika za 1914. god., Beograd, 1914. — ⁴⁴ Veterinarski glasnik, Beograd, 1975, 6, 459-463. — SVL, 13/1895, 7 i 9/1897, 2 i 3/1904 i 12 i 45/1909. — ⁴⁵ Raspored oficira i vojnih administrativnih činovnika za 1900. god. (mesec januar) (dalje: ROVAČ), Beograd, 1900. — ROVAČ za 1905. godinu, Beograd, 1905. — ⁴⁶ Veterinarski glasnik, Beograd, 1969, 1, 63-64. — ⁴⁷ SVL, 7/1898, 50/1899, 32/1900, 10/1901 i 48/1902. — ⁴⁸ Divljanović D., *Veterinarski kadrovi u Srbiji od 1800-1918. godine*, Beograd, 1974. — ⁴⁹ SVL, 19/1881. — ⁵⁰ SVL, 4/1894. — ⁵¹ ZZUNOV, Beograd, 1882. — ⁵² SVL, 1/1883.

Vlastimir TURUDIĆ

TIERHEILDDIENST DES SERBISCHEN MILITÄRS IN DEN WERKEN UNSERER HISTORIKERN — BERICHTIGUNGEN UND ERGÄNZUNGEN (II)

Unsere Forschungen haben bewiesen, dass in den Werken jugoslawischer Historikern, die sich auf den Tierheildienst des Serbischen Militärs im Zeitraum von 1850-1918 beziehen, mehrere oder weniger ungenaue, widersprüchliche und ungeprüfte Angaben und Beschlüsse aufzufinden sind. ~~All dies bestreitet einige dieser Werken als Gesamtheit.~~

Die Zahl und die Natur dieser ungenauer und widersprüchlichen Daten kann man am besten durch die Berichtigungen und Ergänzungen dieser Auslegung sehen.

(Rad je Uredništvo primilo 15. IV 1982. god.)

U S P O M E N

ŽIVOT I DELO DR MR FARM. VOJISLAVA MARJANOVIĆA (15. III 1905 — 19. VI 1981)

Istaknuti istraživač i publicista velikog broja značajnih radova iz oblasti istorije srpske i jugoslovenske zdravstvene kulture dr Vojislav Marjanović rođen je u Zaječaru 15. marta 1905. godine. Školovao se u Požarevcu, Bitolju i Beogradu. Godine 1924. upisao se na studije farmacije u Zagrebu, gde je i diplomirao 1928. godine.

Kao mlad magistar farmacije započeo je mukotrpan posao apotekarskog saradnika po privatnim apotekama u Beogradu, Valjevu i Svilajncu. Sagledavajući socijalnu i klasnu nejednakost koja je postojala između vlasnika apoteka, kao poslodavaca i apotekarskih saradnika, kao najamne radne snage, otvoreno je istupio protiv takvih odnosa u struci. Vredan, sposoban i hrabar, mr Vojislav Marjanović se od početka priključio onim snagama koje su se borile za socijalizaciju u farmaciji. Uskoro je postao jedan od vođa sindikalnog farmaceutskog pokreta u Srbiji. Stajući na čelo Udruženja apotekarskih saradnika Jugoslavije — Sekcije u Beogradu još 1931. godine, koje se borilo za pravednije odnose u struci, povoljnije radno vreme i obezbeđenje socijalnog i penzijskog osiguranja za apotekarske saradnike, mladi mr Vojislav Marjanović je već tada dokazao svoju klasnu opredeljenost i veliku dozu građanske hrabrosti ispoljenu u periodu nakon donošenja zloglasne Obznane.

Dosledan ovakvom shvatanju ostao je i nakon otvaranja sopstvene drogerije i kozmetičke laboratorije 1933. godine, odnosno apoteke i biohemijske laboratorije 1939. godine.

Od 1944. godine do septembra 1945. godine bio je u JNA, da bi potom, po potrebi službe, radio u apotekama u Kruševcu i Gornjem Milanovcu tokom 1947. i 1948. godine. Od 1949. godine ponovo je u Beogradu gde radi kao upravnik, odnosno saradnik nekoliko beogradskih apoteka. Godine 1960. dolazi na Farmaceutski fakultet Univerziteta u Beogradu gde je ostao sve do penzionisanja obavljajući dužnost upravnika Muzeja farmacije i nastavnika na predmetu Istorija farmacije.

Nemiran duh i velika erudicija pomogli su mu da na naučno-istraživačkom polju postigne mnogo uspeha. Opredelio se za do tada malo istraživano područje — istoriju farmacije. Istraživanju originalne arhivske građe u Arhivu Srbije i ostalim arhivima širom republike, njenom sistematizovanju i objavljivanju posvetio je najplodnije godine svog života. Iz te oblasti je i doktorirao 1965. godine sa temom „Farmacija u Srbiji u XIX veku“.

Naučno-istraživački rad dr Vojislava Marjanovića trajao je preko 40 godina, a odlikovao se velikom upornošću, pedantnošću i sistematičnošću. Pri korišćenju različitih izvora za svoja proučavanja bio je veoma

kritičan. S velikim oprezom procenjivao je pouzdanost svakog izvora i podatka, tražeći verodostojnost, dovoljnu informativnost i mogućnost da i drugi istraživači provere sadržaj tih izvora, dođu do istih podataka i time potvrde njihovu egzaktnost.

Izvanredna širina obrazovanja i lične kulture omogućili su dr Vojislavu Marjanoviću korišćenje najrazličitijih izvora. Poznavao je mnoge naučne discipline i pomoćne istorijske discipline i grane. Bio je veliki

Dr mr farm. Vojislav Marjanović

poznavalac prirodnih nauka, prvenstveno hemije, botanike i fizike. Sem toga, njegovo poznavanje nekoliko stranih jezika, kao i opšte, nacionalne istorije i istorije umetnosti, pružali su mu još veće mogućnosti. Svestranost dr Vojislava Marjanovića bila je dopunjena i poznavanjem arhivistike, palografije, ortografije, arheologije, etimologije, filologije, etnografije, etnologije i drugih disciplina.

Sve to omogućavalo je dr Vojislavu Marjanoviću da kroz izučavanje istorije farmacije sagleda ne samo događaje iz dalje i bliže prošlosti, već i dinamiku njenog razvoja i dijalektički uticaj naučne i društvene misli na formiranje i razvoj farmacije, kao jedne od izuzetno značajnih delatnosti celokupnog zdravstva.

Istraživanje dr Vojislava Marjanovića predstavljala su značajan doprinos našoj farmakoistorijografiji. Objavio je preko 70 radova, od čega čak 11 monografija koje su od neprocenjive vrednosti i za istoriografiju zdravstvene kulture Srbije i Jugoslavije.

Svoj prvi rad, ili kako je rado govorio „literarno sočinenije“, objavio je samo godinu dana po diplomiranju u zagrebačkom časopisu „Farmaceutski vesnik“ još daleke 1929. godine. Međutim, osim ovog i nekoliko drugih radova posvećenih vojnoj farmaciji, kao i prikaza života i rada nekolicine istaknutih farmaceuta i lekara, svi ostali radovi dr Vojislava Marjanovića obrađivali su istoriju farmacije, a kasnije i zdravstvene kulture u širem smislu, isključivo XIX-og veka.

Govoreći o predmetu svog istraživanja, koga se držao uporno i s naglašenom dozom ljubavi i entuzijazma — o istoriji farmacije i zdravstvene kulture Srbije u XIX veku, dr Vojislav Marjanović je često isticao kao razlog svog opredeljenja prvenstveno nedovoljnu istraženost tog perioda i veliki značaj koji je isti imao u razvoju srpske medicinske misli.

Međutim, poznavajući njegove životne principe, kojih se držao do kraja svog života, kroz koji je s pravom išao uzdignuta čela i uspravne kičme, nameće se pomisao, da je pri izboru oblasti svog rada želeo da ide isključivo do tada neutruvenim stazama. Krčio je težiak, ali veoma plodonosan put naučno-istraživačkog rada upravo tamo gde se pre njega malo ko usudio i nadao da će nešto postići.

Plodovi njegovog rada nisu izostali, već su se pokazali u obliku velikog broja publikovanih radova. Iako je za studiosnu i objektivnu analizu celokupne publicistike dr Vojislava Marjanovića, zbog njene obimnosti, potrebna znatno veća vremenska distanca, već sada se može konstatovati da predstavlja najobimniju i najvredniju farmakoistorijografiju obrađenu ne samo u Srbiji, već i celoj Jugoslaviji, a možda čak i u ovom delu Evrope.

Ovo se odnosi prvenstveno na njegovih 11 monografija, koje su nastale u periodu pune naučno-istraživačke i publicističke zrelosti autora. Lako se zapaža evolutivnost sa znatnim kvalitativnim skokom između prve i druge polovine monografija, kojima je autor dokazao svoju zrelost farmakoistorijografa i istoričara srpske medicine i zdravstvene kulture u najširem smislu.

U prvih šest monografija dominantna je veoma iscrpna i bogata farmakoistorijografija Srbije u XIX veku, posebno kroz monografiju „Farmacija u Srbiji u XIX veku“ (Beograd — 1970), i pet srpskih gradova — Šapca (1966), Požarevac (1967), Smedereva (1969), Valjeva (1970) i Aleksinca (1971).

Sa poslednjih pet monografija posvećenih zdravstvenoj kulturi u XIX veku, i to Jagodine (1972), Loznice (1975), Paraćina (1975), Obrenovca (1975) i Kragujevca (1979), autor se iskazao kao vrstan poznavalac zdravstvenih prilika tog doba. Citirajući misao prof. dr Dragoliuba Divljanovića u predgovoru 11.-te monografije dr Vojislava Marjanovića,

po kojoj je autor „postigao svoju punu zrelost kao iskusni naučni i stručni radnik”, nemoguće je ne složiti se s njom, ali i sa daljom mišlju istog ocenjivača, da je „sreća što se tog posla prihvatio dr Vojislav Marjanović, jer niko od njega ne poznaje bolje ovu materiju”.

Slične ocene o vrednosti i značaju monografija dr Vojislava Marjanovića za srpsku farmaciju, medicinu i celokupnu zdravstvenu kulturu, dali su i drugi istaknuti naučnici, kao što su akademici Koča Todorović, Jovan Tucakov i Sava Petković, te prof. dr Vladimir Stojančević, prof. dr Slobodan Đorđević, i drugi.

Tako na primer akademik prof. dr Sava Petković u predgovoru monografije dr Vojislava Marjanovića „Zdravstvena kultura Jagodine u XIX veku”, pored ostalog piše i sledeće:

„Dugujemo mnogo dr Marjanoviću kako za ranije napisana dela tako i za ovo delo. Iznad svega oduševljava nas ta volja i taj nesebični rad koji oličava ono duboko ljudsko da je čovek rođen ili stvoren da nešto uradi u svom životu”.

I na užem području, etnofarmaciji i etnomedicini ostavio je vredne radove, od kojih se naročito ističe svojom dokumentovanošću rad „Narodna zdravstvena kultura kroz arhivsku građu”, objavljen u drugoj svesci „Narodne zdravstvene kulture u SR Srbiji” (Beograd—1977). Na kraju ovog rada autor najavljuje dalja istraživanja u tom pravcu, pa kaže: „Naš dalji rad po ovoj temi će se i u godini 1977. produžiti, jer treba obraditi još 55 godina XIX veka. Budući da se ovo narodno lečenje i spravljanje lekova produžilo i u drugoj polovini XIX veka, to se nadamo da ćemo pronaći još mnogo interesatnih detalja i omogućiti čitaocima da se upoznaju sa nastojanjima administracije da se ovo stanje popravi”.

Ali delatnost dr Vojislava Marjanovića nije se ispoljavalo samo u ovoj oblasti, već i na nastavnoj, društvenoj, kulturnoj i još mnogim drugim.

Kao nastavnik predmeta istorije farmacije koji je na Farmaceutskom fakultetu u Beogradu predavao od 1960. godine pa sve do svog penzionisanja, postizao je izvanredne rezultate. Ne samo što su njegovi časovi bili veoma posećeni, već se i iz svake generacije redovno opredeljavao veći broj studenata za samostalne stručne radove, koji su posle saopštavani na završnom simpozijumu. Najvrednijim studentima pripadale su i najvrednije nagrade — monografije, kojima ih je nagrađivao autor — njihov omiljeni nastavnik dr Vojislav Marjanović.

Neizbrisive tragove ostavio je dr Vojislav Marjanović i u istoriji Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Srbije i Saveza Naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, čiji je jedan od osnivača. Kao prvi sekretar Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva, zajedno s prvim predsednikom prof. dr Vladimirom Stanojevićem i ostalim osnivačima Društva, spada među najzaslužnije članove koji su oformili nukleus tog Društva iz koga su se kasnije razvila republička i pokrajinska Društva sa velikim brojem marljivih istraživača zdravstvene kulture naših naroda i narodnosti.

Rad dr Vojislava Marjanovića dobio je puno priznanje i van granica naše zemlje. Jedan je od retkih Jugoslovena izabranih za redovnog člana Internacionalnog društva za istoriju farmacije sa sedištem u SR Nemačkoj.

Obzirom da je nemoguće za ovo kratko vreme sagledati celokupnu aktivnost i značaj dela dr Vojislava Marjanovića, treba očekivati da će naučna društva i stručna udruženja priložima svojih članova, prvenstveno istoričara zdravstvene kulture, doprineti da delo našeg istaknutog i zaslužnog naučnika dobije pravu ocenu.

Odličan stručnjak u apoteci i laboratoriji, neumoran istraživač po arhivima, omiljen nastavnik brojnih generacija studenata na Farmaceutskom fakultetu, jedan od osnivača Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, jedan od najaktivnijih članova Udruženja apotekarskih saradnika i kasnije Farmaceutskog društva Srbije, gde je sve do svoje smrti obavljao dužnost predsednika Sekcije za istoriju farmacije, sekretar Sekcije za istoriju medicine i farmacije Srpskog lekarskog društva, dr Vojislav Marjanović je svuda ostavljao deo sebe, ne štedeći trud i zdravlje. Čak ni ozbiljno pogoršano zdravstveno stanje nije moglo da ga omete u njegovom radu. Prestao je s radom tek kada je odnet u bolnicu iz koje se više nije vratio. Umro je u Beogradu 19. juna 1981. godine.

Smrću dr Vojislava Marjanovića, sva naučna i stručna društva u kojima je s puno ljubavi i entuzijazma decenijama radio, izgubila su istaknutog člana i naučnika, istoričara farmacije, medicine i zdravstvene kulture.

Dr Vojislav Marjanović, za koga se s puno odgovornosti može reći „imao je rašta i živeti”, ostavio je za sobom dela trajne vrednosti. Ova dela ne predstavljaju samo vrednost za savremenu medicinu i farmaciju, već će i novim generacijama daleke budućnosti moći da posluže kao pouzdan izvor saznanja o zdravstveno-kulturnoj baštini srpskog naroda iz jednog od njegovih najburnijih perioda nastanka i razvoja.

Ppuk. doc. dr mr farm. *Dragan Stupar*